

Nr 558.

Av herr **Pehrsson** i Göteborg, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 188, med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 188 föreslås, att den s. k. preventivlagen skall ändras för att icke utgöra hinder mot en »nödigt och nyttig upplysningsverksamhet i ärendet». Jag kan icke finna sådan verksamhet vara varken nödig eller nyttig. Hela motiveringen utgår emellertid från att sådan upplysningsverksamhet skall ske i huvudsak genom läkare och i hygieniskt syfte.

Kungl. medicinalstyrelsen, som sätter målet, som skall nås genom upplysning om de preventiva medlen och deras användning till »att fostra en i sedligt avseende högtstående och ansvarskännande ungdom», räknar också med att sammanslutningar av läkare skola ställa sig beredda att »i allvarlig och värdig form» främja sådan upplysning. Malmö läkareförening och Sydöstra, Mellersta och Nordvästra Skånes läkareföreningar och det stora antalet läkare och medicine studerande — ej minst kvinnliga — som i framställningar till Konungen under 1933 begärt ändring i preventivlagen, bestyrker kungl. medicinalstyrelsens uppfattning, att det icke skall bliva någon brist på läkare, som vilja taga hand om denna uppgift.

Lagändringen avser ju också att möjliggöra »fullt utnyttjande av den medicinska vetenskapens nuvarande profylaktiska möjligheter» — alltså en ren läkareuppgift.

Kungl. medicinalstyrelsen anser jämväl följdriktigt det vara förmånligt, att en försäljningsverksamhet förhindras, som avser spridning av ifrågavarande medel, som icke är »av hygienisk utan allenast kommersiell natur». »Man synes icke böra helt avhända sig möjligheten att, om så skulle erfordras, på ett lämpligt sätt begränsa en av enskild vinningslystnad beroende propagerande för dylika medel.»

Kungl. medicinalstyrelsen, som anser att statsmakterna böra vidtaga åtgärder jämväl för »tillhandahållande av preventiva medel», föreslår desamma inordnande bland sådana varor, som skola försälas på apoteksinrättningarna.

Tanken är lika gammal som lagen och har gång efter annan framkommit. Åtgärden synes vara den självklara konsekvensen av nyss anförda av kungl. medicinalstyrelsen angivna förutsättningar.

Jag tillåter mig anföra några yttranden i denna riktning, som anföras av kungl. medicinalstyrelsen.

»En ledamot av den s. k. reglementeringskommittén 1910 förklarade, att missbruk av preventivmedel icke kunde på annat sätt effektivt och inom vederbörliga gränser motverkas än därigenom, att de inrangerades bland varor,

som kunde *erhållas på apotek och mot läkarrecept*. Enligt nämnda ledamot skulle en bestämmelse därom komma att utgöra ett skydd såväl för den av vetenskapsman meddelade undervisningen som ock för den legitimerade läkarens ordination av dylika skyddsmedel.»

Ansvariga myndigheter ha gång efter annan betonat risken i denna trafik för »sedeslöshetens befrämjande särskilt bland ungdomen» — så lagrådet och vid upprepade tillfällen första lagutskottet.

Kungl. medicinalstyrelsen anförde i ett den 4 maj 1900 avgivet utlåtande bl. a. »att ett allmänt och ohöjdt utbudande av slika ting skulle kunna skada ungdomens moral och leda till sexuella utsvävningar».

Lagrådet uttalade i sitt yttrande den 18 maj 1910, att om förbudet mot utbudandet till salu av dessa medel skulle bliva av någon större praktisk betydelse, torde det bliva nödigt att detsamma utsträcktes att avse jämväl försändande till allmänheten genom posten eller annorledes av priskuranter och annat, varigenom preventivmedel salubjudes. Denna lagrådets mening har i allo bekräftats av den erfarenhet, som vunnits sedan dess.

Vid skilda tillfällen har pekats på försäljning genom apoteken. Så Uppsala medicinska fakultet och karolinska institutets lärarkollegium. Liknande yttranden ha enligt kungl. medicinalstyrelsens uppgift även gjorts av juridiska fakulteten i Uppsala och majoriteten inom juridiska fakulteten i Lund.

Kungl. medicinalstyrelsen har också i sitt den 26 januari 1934 avgivna yttrande lämnat en talande skildring av det närvarande läget. Det säges däri följande:

»Under nuvarande förhållanden har tillståndet blivit sådant, att upplysningsverksamheten på området — i stort sett — utövas av fabrikanter och försäljare genom reklamblad, råd, anvisningar och dylikt, vilka medfölja preservativen, som i stor utsträckning försäljas mot postförskott eller i en helt säkert vida förgrenad och i många former arbetande smyghandel: ett sakernas tillstånd, som står i bjärt motsättning till det, som lagstiftaren förvisso avsett och förväntat.»

Efter anförande av några utländska specialisters uttalanden ang. ett varmt rekommenderat preservativ, kondomen, kommer kungl. medicinalstyrelsen än en gång åter till tanken på att förlägga försäljning av dessa medel till apoteken.

»Det anförda må vara tillräckligt såsom stöd för den även av styrelsen företrädda uppfattningen, att den s. k. kondomen — ett sådant 'föremål', som avses i lagen — kan sägas vara det bästa hittills kända medlet mot överförande av smittsam könssjukdom vid könsumgänge. Då densamma sålunda måste betecknas såsom ett betydelsefullt medel mot utbredningen av för folkhälsan mycket skadliga sjukdomar, anser styrelsen skäl föreligga för att kondomen borde göras till apoteksvara. Styrelsen anser sig emellertid icke kunna förorda, att ifrågavarande artikel monopoliseras för apoteken, utan har tänkt sig, att särskilda föreskrifter borde utfärdas, att vad i apoteksvarustadgan är föreskrivet rörande i dess bilaga III upptagna varor skall gälla ifrågavarande preservativ, att detsamma skall tillhandahållas å apoteksinrättningarna i riket, och att pris

å preservativet skall införas i medicinaltaxan. Härigenom vunnes två fördelar: den ena, att styrelsen kunde bestämma pris och kvalitet å preservativ, som komme att saluföras å apoteksinrättningarna, och den andra, att styrelsen kunde utöva kontroll i nämnda hänseenden över de preservativ, som komme att försäljas i fria handeln. En sådan anordning vore fördelaktig även på så sätt, att en av styrelsen reglerad prissättning i icke ringa mån skulle kunna medföra en sänkning av nu i allmänhet tillämpade priser och därigenom begränsa en icke önskvärd reklam och även i viss grad stävja den nu pågående smyg-handeln.»

Det torde väl få anses högst osannolikt, ja alldeles uteslutet, att den föreslagna inkonsekventa halvmesyren skulle kunna hava sådan verkan. En reservant i styrelsen finner det föreslagna tillvägagångssättet med gummi-preservativets försäljning i fria handeln — och apoteken — under styrelsens kontroll kunna betecknas som »legaliserad smyghandel».

Emot detta medicinalstyrelsens yttrande, som dock icke föranlett direkt förslag om åtgärders vidtagande härför, har från ett antal apotekare inlagts en allvarlig och indignerad protest, som den 16 februari d. å. överlämnats till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Det säges däri bl. a. följande:

»I den utredning rörande preventivlagen, som kungl. medicinalstyrelsen i dagarna inlämnat till kungl. justitiedepartementet, har, enligt vad pressreferaten angiva, föreslagits att vissa preventivmedel borde göras till apoteksvara. Detta skulle innebära ett åläggande för apoteken att tillhandahålla dylika medel, att åläggande, som för såväl apoteksinnehavarna som den anställda personalen skulle bliva i högsta grad motbjudande och samvetskränkande. Och då 'Konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta', äro undertecknade av den meningen, att en sådan förordning icke kan grundlagsenligt komma till stånd.

Att medverka till dessa artiklars spridning förbjuder enligt vår övertygelse samvetet en var, som äger något av en etisk-religiös eller t. o. m. blott rent mänskligt värdig uppfattning av människans höghet och det ansvar vi bära för våra handlingar. Att vid apoteksdiskens demonstrera och lämna upplysningar om desamma, skulle både för personalen och för anständiga kunder, som nödgades bli vittnen, bliva i synnerlig grad för tukt och sedlighet sårande.»

Denna skrivelse, med vilken jag i allo sympatiserar, utgår ifrån medicinalstyrelsens förslag, att apoteken skulle »i fria marknaden» tillhandahålla dessa medel. Gäller det åter att *mot läkares recept* expediera dem i slutna förpackningar och försedda med kungl. medicinalstyrelsens kontrollstämpel blir läget annorlunda. Dessa medel bliva då jämförbara med åtskilliga andra antikonceptionella medel och gifter av allehanda slag, som på apoteken tillhandahållas på läkarens ansvar och ordination, och för vilkas expedierande apotekaren icke står i ansvar eller har någon slags uppgift att demonstrera varan.

Skulle genom förläggning av dessa medel till apoteken *mot läkares recept*

ett hejdande kunna ske av den snabbt fortgående sedliga degenerationen och det hastiga fortskridandet på den nationella självförintelsens väg, varom nämnda apotekares inlaga talar, så är jag övertygad om att de låta sitt motstånd falla.

Skulle kungl. medicinalstyrelsens tal om »monopolisering» innebära omsorg om de nuvarande försäljarnas ekonomi, må erinras, att denna försäljning enligt lagens anda och bokstav är mer eller mindre illegal och att den, av prospekt och annonser att döma, i huvudsak gäller utländsk vara, varför svenska fabrikanter intressen ingalunda skulle trädas för nära.

Den enda raka vägen att nå det mål, som alla ansvariga myndigheter uppge sig sträva emot: att dessa medel skola efter medicinska indikationer och i all huvudsak genom läkarkåren få användning i folkhygienens tjänst, torde endast vinnas genom att steget med full följdriktighet toges ut och dessa medel finge försäljas *endast å apotek mot läkares recept*.

I en beaktansvärd artikel i Hälsovänneren (nr 2 1934) har också f. professorn vid karolinska institutet, professor C. G. Santesson anslutit sig till denna linje. Han skriver:

»En sak, som är synnerligen svår att tillfredsställande handhava, är försäljningen av preventivmedel, då enligt mångas åsikt dessa ej kunna undvaras. Att de säljas i smyg och okontrollerat — icke blott i butiker (gummi) utan även vid dansbanor o. d. är naturligtvis ett oting. Förslag har framställts att förlägga försäljningen till apoteken, där de skulle fås blott mot läkarrecept. Denna utväg skulle möjliggöra kontroll. Så vitt jag minnes ha apotekarna opponerat sig mot förslaget, och det är ej att undra på, att de vilja slippa denna trafik. Något annat och bättre förslag har, så vitt jag vet, ej framställts.» Jag delar denna uppfattning och föreslår, att dessa medel må få försäljas *endast å apotek mot läkares recept* och jag anhåller, att utskottet benäget ville göra formuleringen av lagtexten.

På grund av vad jag härovan anfört tillåter jag mig alltså hemställa,

att riksdagen ville besluta att i 18 kap. 13 § strafflagen må införas bestämmelse om att föremål, som är avsett att förebygga följder av könsumgänge, må försäljas *endast å apotek mot läkares recept*.

Stockholm den 10 mars 1934.

Per Pehrsson.